

PROSEČNA VREDNOST SREĆE

David Mašado

S portugalskog prevela
Vesna Stamenković

HELIK S

PROSEČNA VREDNOST SREĆE

Naslov originala
David Machado:
ÍNDICE MÉDIO DE FELICIDADE

Copyright © David Machado e Publicações Dom Quixote, 2013
Copyright © 2018. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Tipografija
Janson Text

Prvo izdanje

ISBN: 978-86-6024-011-0

Smederevo, 2018.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Za Mariju i Martina, za budućnost

*For the ones who had a notion
A notion deep inside
That it ain't no sin to be glad you're alive
I wanna find one face that ain't looking through me
I wanna find one place
I wanna spit in the face of these badlands**

BRUS SPRINGSTIN

* *Za one koji su imali osećaj
Osećaj negde duboko
Da nije greh biti srećan što si živ
Želim da nađem jedno lice koje ne gleda kroz mene
Želim da nađem jedno mesto
I da pljunem u lice ovoj pustari. (Prim. prev.)*

8.o. Švajcarska

Pre svega, Almodovare, vidiš, ti nisi bio tu.

Sve je preko noći postalo strašno teško. Ili je možda oduvek tako bilo, možda je svet uvek bio komplikovano mesto. Ne verujem da je sve počelo kad si uhapšen, iako mi se, na neki način, čini da je to bio početak svega. A tvoje nas je odsustvo samo još više zbolelo, tvoja odluka da ne želiš nikoga da vidiš imala je posledice. To je isto kao da kažem: nismo bili spremni da te ne bude kraj nas. Ostavio si suviše veliku prazninu i niko od nas nije bio siguran kako da ispuni svoj deo tog napuštenog prostora. Ali ti nisi bio tu, i mi nismo mogli ništa drugo osim da pokušamo. Još ne znam jesmo li uspeli. Znam samo ovo: ti nećeš odlučivati o našem neuspahu. U nekom trenutku u ovoj priči, tvoje uporno ćutanje postalo je uobičajeno stanje.

Zamišljam te tamo unutra. Na mestu koje nije tvoje, na kom si morao da naučiš da se skupiš i saviješ i da prihvatiš zakone napisane samo u očima ljudi oko tebe. Je l' ti bilo teško? Jesu li te pritiskali zidovi koji te okružuju? Je l' te hvatao užas kad ti se oči sretnu sa oštrim pogledom tvojih novih drugova? Ovde napolju, svi misle da je tako. Prve nedelje koju si tamo proveo, Klara me je zvala svako veče posle večere, i

plakala, grcajući, kao da će se ugušiti; „Jadničak“, govorila je kao da pričamo o nedužnom detetu, kao da je prerano obudovela, „ljubav moja“, šaputala je i pitala me, „a ako mu neko učini nešto nažao?“. Tvoj sin, mali Vasko koji je već viši od mene, dolazio je kući iz škole i zaključavao se u sobu da svira violinu, notne linije rasute po podu, dok se oštre vibracije žica penju po zidovima zgrade. Šavijer je na internetu proučavao krivični zakon, tragajući za bilo kakvom klauzulom koja bi te izvukla odatle, i ponavljao: „Čovek to ne može da izdrži, Danijele, Almodovar nije rođen da bude iza rešetaka“. Tvoji prijatelji okupljali su se oko stolova u kafićima, restoranima, kuhinjama, žustro su podizali čaše tebi u čast ne bi li prikrili predosećaj da će ti se dogoditi nešto loše. Nikom ništa nije bilo jasno. Kako je to moglo da se desi? Dobar čovek, iskren osmeh, uvek pravedne reči. Muž. Otac. Prijatelj. Svako objašnjenje činilo se neverovatnim. A ja sam te stalno pravdao pred svima, govorio „imao je on svoje razloge, znamo kakav je, i nije postao drugi čovek zato što je otišao u zatvor“. Tad još nisam bio ljut na tebe.

Ali sada te zamišljam tamo unutra. Zamišljam tvoje lice i tvoje pokrete. Misli koje ti ispunjavaju sate. I ne verujem da si prestravljen. Ne verujem ni da će ti neko učiniti nešto nažao. Mislim da ti je dobro tamo unutra. Našao si rupu da se sakriješ, da tamo sačekaš da prođe ova mračna faza naše priče, ova zima koja toliko dugo traje. Spavaš zimski san, eto šta je, puls ti je usporen do krajnjih granica, imaš tri obroka na dan, komfor zidova koji te okružuju, tvoje je postojanje gotovo svedeno na nulu. Ovde napolju život može da se smrzne, ali tamo unutra tvoje će telo sačuvati toplotu, a što je još bolje, sačuvaće je i tvoj duh. Ti si, Almodovare, prokleta kukavica. Kad je tvoj život postao toliko mnogo složeniji od našeg da

bi imao pravo to da uradiš? Znam da su mnogi računali na tebe, da su od tebe zavisili. Na izvestan način, bio si odgovoran za sve te ljude. Da li je to bilo previše za tvoje srce?

Znao bih da je tako. Da si pristao da me vidiš kad sam došao da te posetim, da si mi se javio na telefon, razgovarali bismo, ti bi mi sve objasnio i ja bih razumeo, Almodovare, poštedeo bih te priče o stvarnosti ovde napolju, o tvom sinu, o Klari, o Šavijeru, o sebi, o strepnjama tebi dragih ljudi, o ovoj klonuloj zemlji, o celom ovom svetu koji propada, ne bih ti rekao ništa sve dok ne budeš spreman da čuješ sve, da sve znaš i osetiš. Ne bih ti odmah ispričao kako sam, tri meseca pošto si uhapšen, ostao bez posla, kako je malo potom Marta, koja je već skoro pola godine bez posla, uzela klince i otišla u Vijanu du Kaštelo da radi u očevom kafiću, da sam ja ostao ovde jer sam još verovao. Iako su se stvari brzo komplikovale, ja sam i dalje verovao. Prijao bi mi razgovor sa tobom, možda bi čak i pomogao, i ja bih te čekao koliko god da je trebalo.

Ti si bedna kukavica, Almodovare.

Bilo kako bilo, nemam drugog načina da razgovaram sa tobom. A kada budeš našao za shodno, imaćeš prava da mi odgovoriš onako kako možeš u ovakvim okolnostima; možda ćemo zapodenuti i razgovor i biće (skoro) kao nekada. Tako da, evo.

Jutro kad je Šavijer izašao iz kuće: možemo da počnemo odatle. To je jutro bilo važno. Prethodnog meseca našao sam posao – da prodajem usisivače. To od samog starta nije bio dobar posao i znao sam to čim sam počeo da radim. Ali nisam mogao da nađem ništa drugo. Za pola godine konkurisao sam na dvadeset šest radnih mesta i ništa se nije dogodilo.

Dobijao bih pomoć za nezaposlene još tri ili četiri meseca, a nakon toga čekao bi me samo crni ponor. Imao sam trideset sedam godina, a ipak sam se osećao kao da je moj život završen. Plašio sam se. Naravno da jesam. Pronašao sam na nekom sajtu za zapošljavanje oglas u kom su tražili prodavce, ispunio sam formular i idućeg dana dobio imejl kojim me obaveštavaju da sam primljen. Tek tako, bez ikakvog razgovora, bez podnošenja dokaza o sposobnosti da obavljam taj posao. Na informacionom razgovoru objasnili su nam da se radi o usisivačima. Umalo da prasnem u smeh. Almodovare, prodavao bih i placeve na Marsu ako treba.

Šavijer je izašao iz kuće?

Ne, Almodovare, još nije red na tebe da pričaš. Osim toga, ova će priča biti ispričana onim redom koji ja odredim.

Sistem prodaje usisivača bio je sledeći: firma koja ih je prodavala – zvala se V.R.U, mada nikad nisam saznao šta ta slova predstavljaju – iznajmljivala je aparate saradnicima – meni i ostalima koji su primljeni – iznajmljivala bi nam ih na nedelju dana da možemo da vršimo demonstracije; te smo demonstracije sami morali da organizujemo, iako bi nam, ukoliko je potrebno, kompanija pružila logističku pomoć – nikad nisam saznao šta to znači; nisu imali kancelariju, samo skladište u koje smo odlazili po usisivače, i sva su pitanja rešavana preko telefona; nisam imao ugovor – što mi je omogućilo da i dalje primam pomoć za nezaposlene; radio sam na procenat, od 7 do 11 procenata od svakog prodatog usisivača, nakon odbijanja troškova iznajmljivanja opreme. Drugim rečima: morao sam da platim da bih radio. Odmah sam prihvatio.

Prelazio sam grad uzduž i popreko i radio demonstracije. Imao sam ceo govor spreman u glavi, dobro sam znao sve

modele iz kataloga, uvek sam u prtljažniku nosio dva ili tri usisivača. Ali nije mi bilo lako da ubedim ljude da me prime, danima se ništa nije događalo, kao da čitav grad polako staje. S vremena na vreme, neko bi mi otvorio vrata, pustio bi me da mu usisam celu kuću, podove, zidove, plafone, tepihe, draperije, sofe, da bi mi na kraju objasnio kako ga kupovina ne zanima. (Stvari se nisu zakomplikovale samo za tebe i mene, svi smo zaglavili u istom čabru.) Prešao sam na svoju mrežu kontakata. Prijateljice moje majke. Bivše koleginice iz agencije. Drugarice iz klupe koje nisam video više od deset godina. I drugove. Marta mi je pomogla. Iako je bila daleko, okrenula je nekoliko telefona i zamolila drugarice da me prime.

Jednog dana pozvala me je Klara, čula je da mi treba pomoć u prodaji usisivača i ponudila se da organizuje demonstraciju kod vas kući u zamenu za 10% od svega što zaradim. Pristao sam. Bio je to dobar dan, prodao sam dva usisivača. Na kraju, Klara je nekoliko minuta govorila o tebi, o tvom odsustvu; bila je zabrinuta za Vaska, činilo se da ga ništa ne dotiče, kao da još uvek nije primetio da te nema. Zamolila me je da razgovaram sa njim. Ja sam pristao, mislio sam kako bih tako mogao da joj se zahvalim. Vasko je sedeo u sobi i žvrljao reči po notnoj svesci, nešto o smrti nekakvog psa. Razgovarali smo deset minuta, glas mu je toliko ličio na tvoj kad si imao petnaest godina, pravio je iste duge pauze između rečenica. Najviše smo razgovarali o muzici, on voli rok iz sedamdesetih, *D Hu, Led Cepelin, Roling Stounse*. Nasmehio se dva-tri puta, izgledao je dobro, spokojno. Plašio sam se da to ne pokvarim, tako da ga nisam pitao za njegov život, za školu, devojke, drugare. Nisam ga pitao ni za tebe.

Moram da napomenem: verovao sam da je moguće da sve ponovo izgradim, da uhvatim ispuštene krajeve svog života

i čvršće ih privežem za sebe. I nisam bio ljut. Moje je bilo samo da pazim na osnovne stvari i da posegnem za njima, da se ne osvrćem i da dobro proračunam svaki korak. Verovao sam da mi se, ako sve uradim kako treba, život neće ponovo isprečiti na putu.

Ali onda je onaj idiot Šavijer, koji je dvanaest godina sedeo zatvoren u kući, ispred kompjutera, i razmišljao o dubokoj tuzi od koje je sačinjen život, odlučio da izađe istog onog dana kad je trebalo da održim demonstraciju u jednom hotelu u Kaškaišu. Pazi: mogao sam da prodam deset-petnaest usisivača odjednom, da zaradim nešto novca, da promenim sve.

Šavijer je izašao iz kuće?

Prvi ga je video Tuga, nešto posle šest ujutru, blizu Centra; u poruci koju mi je poslao rekao je da nije bio baš siguran, jer je bilo gotovo nemoguće da to bude on, ali je video nekoga ko je baš ličio na Šavijera, u tamnoplavoj trenerci, japankama koje ga lupkaju po petama i sa sedom kosom kao i uvek. Posle toga, još ga je petoro ljudi videlo u prolazu. Svi su mi poslali poruke. Kao da sam ja Šavijerov otac. Ili kao da sam ti. Imao sam i propušten poziv od Šavijera u 5:42, na koji se nisam javio jer noću utišavam mobilni.

Pozvao sam Šavijera. Pustio sam dugo da zvoni. Nije se javio. Onda sam spakovao materijal u kola, šest kutija sa novim modelima usisivača koji mogu da ti usisaju misli, skupim kao da ih je proizvela NASA, sve sam strpao u kola i pošao da ga tražim. Iako je trebalo da budem u tom hotelu u devet, obišao sam nekoliko puta ceo kraj, prošao svim ulicama gde sam mislio da bih mogao da ga nađem, obišao sva mesta na koja je odlazio pre nego što je postao usrani samotnjak, okrenuo sam nekoliko telefona, raspitao se... Čekaj, to nije istina. Nije tako bilo. Pričam kao da se trudim da te ne

razočaram, kao da mi je još stalo do tvog mišljenja. Ušao sam u kola, to je istina. Ali nisam odmah pošao da ga tražim. Dok sam vozio od Lisabona prema Kaškaišu, sećam se kako sam pomislio: da je hteo da se ubije, dosad je imao dovoljno vremena da to uradi.

Pazi, Almodovare, nemam razloga da se branim, ova priča nije suđenje. Reći ću ti samo ovoliko: tog jutra, kad sam čuo da je Šavijer izašao iz kuće, na pameti mi je bilo samo ovo: moram da prodam ove usisivače. Iako sam znao da postoje velike šanse da će se tip baciti s mosta. Iako sam znao da, na neki način, računaš na to da ću da pazim na njega. Samo što ja nisam ti – to već odavno znamo. A osim toga, nisam mu ni prijatelj kao ti. Da budem iskren, ne znam jesam li mu uopšte prijatelj. Nekad davno, bili smo bliski. Posle se on zabio u crnu senku, sve su njegove reči postale neprirodno tmurne. Sećam se da sam ga gledao, mangup od šesnaest-sedamnaest među ostalim mangupima od šesnaest-sedamnaest, i mislio: ovo se ne može objasniti, zakoni života, onakvog kakav znamo, ne objašnjavaju postojanje ovakve osobe. Šavijerova depresija došla je niotkud. Kao da ju je izmislio.

Nikad ti to nisam rekao, ali mislim da je izmislio tu osobu – tužnog čovečuljka sede kose, pogleda koji bludi i s cigaretom koja mu gori između prstiju, mračne crteže u sveskama, večito očajanje u svemu što ga okružuje, atmosferu neizbežnog samoubistva – mislim da se nije osećao dovoljno sigurno sa svojim identitetom, pa je prisvojio tu crnu ličnost i to mu se dopalo, ili se navikao, ili se u njoj izgubio. To nije važno. Čovek se u to pretvorio, Almodovare. Dan za danom ležao je u krevetu i gledao u prazninu između sebe i plafona. Ispijen kao da štrajkuje glađu. Sa istetoviranim brojevima na rukama, leđima i grudima, od kojih je neke sam nacrtao.

Tablete. Opsednutost statistikama. Matematičke jednačine na zidovima sobe. Klijenti koje je primao u svako doba dana i noći da im tetovira pauke – nikad nisam razumeo zašto samo pauke – u zamenu za crkavicu od koje jedva da je spajao kraj s krajem. I odsustvo bilo kakve pomisli o budućnosti. Upravo me je to, taj nedostatak budućnosti, uplašio. Kako može da ne razmišlja o budućnosti? Kako je moguće da mu sutra, ili idući mesec, ili deset godina od danas ne tište dušu? Kako je moguće da se neko budi svakog jutra i ne oseća nikakvu nadu ili strepnju pred onim što će se dogoditi? Ja nisam znao kako da razgovaram sa nekim takvim. I sad, kad se svega setim, evo šta se dogodilo: ti si uvek bio imun na Šavijerovu nesreću, tvoja sposobnost da trpiš njegov skepticizam i apsolutna ravnodušnost prema njegovom ćutanju bile su zastrašujuće, a ipak si mu bio prijatelj; ja sam ostao uz vas jer nikad nisam bio spreman da okrenem leđa onome što smo nekad bili. Sklapanje novih prijateljstava nije dolazilo u obzir, nisam ja taj tip.

A ti si hteo da ga spaseš. Govorio si: Šavijer je umetnik, a umetnici su takvi: stalno koketiraju sa smrću i sa patnjom. Toliko smo pričali o tome kako je njegovo samoubistvo neizbežno da sam u nekom trenutku počeo o tome da razmišljam kao da se davno dogodilo, a ne kao da je u pitanju nešto što tek treba da se desi. A ti si uprkos tome hteo da ga spaseš, pred njim niko nije smeo da priča o tužnim stvarima, nismo smeli da ga ostavljamo samog, hteo si da budeš tu da to sprečiš. Kao da on više nije u stanju da sam donosi odluke o svom životu.

Sad se i to promenilo: tamo unutra ne možeš nikoga da spaseš.

Tako je. Ali ti možeš.

Varaš se. Nisam ostao ovde kako bih zauzeo tvoje mesto. Osim toga, za razliku od tebe, nikad nisam smatrao da je moja dužnost da Šavijer preživi.

A šta ako bude pucao sebi u glavu?

Almodovare, pravo pitanje bi bilo: šta kad bude pucao sebi u glavu?

A šta kad bude pucao sebi u glavu?

Šavijer je važan deo nas. Onog dana kad bude pucao sebi u glavu, nastaće praznina koju nikada nećemo moći da ispunimo. Znam o čemu ti pričam. Smrt to radi onima koji ostanu živi. S druge strane, osetićemo i veliko olakšanje, gotovo mir. Samo što to čak i nije najvažnije. Najvažnije je sledeće: onog dana kad bude pucao sebi u glavu, niko od nas neće biti tu da to spreči.

Izašao je iz kuće prvi put u dvanaest godina, a ti si otišao u Kaškaiš da prodaješ usisivače. Sebičan si do bola, Danijele.

Smiri se, budalo. Ti si taj koji je sebičan.

Smeta ti Šavijerova tuga, zato ga puštaš da ode u neki mračni ugao i okonča sebi život. Onda ćeš napokon moći da se odmoriš, da osetiš olakšanje, ili čak mir. Jebi se, kad bi svi ljudi mislili tako, ovaj svet bi bio pustinja.

Šavijer, kao i svako drugi, zaslužuje da poštujemo njegovu volju.

Njegov život zaslužuje naše poštovanje. A to traži napor koji ti nisi spreman da uložiš.

Budalo, ti ne možeš da uložiš napor jer odbijaš da nas vidiš već skoro dve godine. Ja sam se potrudio. I nisam otišao da prodajem usisivače.

Nisi?

Nisam. Izašao sam na autoput. Prešao sam osam kilometara. Potom sam se isključio, okrenuo i vratio u Lisabon.

Zašto?

Skoro dva meseca pre toga bio sam kod njega kući. Zamolio me da dođem. Razgovor se nije dobro završio.

Ležao je na krevetu sa kompjuterom na stomaku, prsti su mu prelazili preko tastature. Bilo je oko četiri posle podne, ali soba je ličila na pećinu, sa navučenim žaluzinama, upaljenom lampom na podu preko koje je bila prebačena majica, zidovima koji se gube u tami i gustim dimom koji lebdi ispod plafona. I mada je bilo vruće, pola tela mu je bilo pokriveno jorganom. Svirala je neka tiha muzika, neobična, kao plač kita, znaš kako to zvuči. Čuo me je da ulazim u sobu, ali nije se ni pomerio, niti je podigao pogled prema meni. Rekao sam mu zdravo. Nije mi odgovorio, samo je podigao ruku s upaljenom cigaretom koja mu je visila između prstiju. Seo sam na ivicu kreveta i čekao. Ne znam jesi li ikad primetio: u Šavijerovoj sobi vreme skoro da staje, sve se dešava polako, kao da su nam tela postala gušća, kao da ništa, nijedan pokret, nijedna rečenica, nijedna tišina zapravo nema kraj. Desetak minuta kasnije, progovorio je.

Negde smo pogrešili, kaže.

Gde smo pogrešili?

Sajt, kaže on. Sajt ne radi.

Zamisli? Tip se i dalje petljao sa sajtom. Tebe nije bilo već skoro pola godine, a Šavijer je i dalje brinuo za usrani sajt. Jer si mu ti to utuvio u glavu. Mesecima nisi prestajao da pričaš o sajtu, bila je to ideja koja ne može da ne uspe, prodali bismo posao godinu dana kasnije sa 10.000% dobiti, pokrili bismo kredite u banci, platili deci školovanje, bolji život i cela ta priča; a radili bismo nešto dobro, pomagali bismo ljudima. Toliko sam te puta čuo da pričaš o tome. Čak sam i ja

počeo da ti verujem. Zvučalo je kao sjajna ideja. Da budem iskren, i dalje mi zvuči kao sjajna ideja. Ali, istina je da smo ti i ja uložili novac, novac koji mi sada fali, novac koji bi te možda sprečio da uradiš to što si uradio, i više ga nikada nismo videli. A Šavijer je morao onoliko da radi da podigne sajt, nedeljama nije spavao, i kad je konačno sve bilo spremno ništa se nije dogodilo, prolazili su meseci i još uvek se ništa nije događalo. Bio je u pravu: sajt nije radio. Samo što se, dugo pošto je to za mene prestalo da bude važno, gotovo godinu dana kasnije Šavijer i dalje petljao sa tim.

Nisam hteo da vodim taj besmisleni razgovor, ali pokušao sam da budem strpljiv.

Šta bi hteo da uradiš?, pitao sam ga. Ne možemo da uložimo više novca.

Malo je spustio ekran laptopa i lice mu je prekrila senka. Rekao je:

Ima ljudi koji koriste sajt. Problem je u tome što nikome od njih nije potrebna pomoć.

U suštini, problem je bio sledeći: napravili smo društvenu mrežu preko koje ljudi kojima je potrebna pomoć i ljudi koji su spremni da pomognu mogu da pronađu jedni druge; tokom prvih jedanaest meseci otkako je sajt proradio, na njega se prijavilo dvadeset šest osoba; od njih dvadeset šestoro, četrnaestoro nikada ništa nije napisalo, četvoro redovno piše da im treba pomoć da izdrkaju, da obrišu dupe, iseku nokte na nogama i tako dalje, tri osobe koriste sajt da međusobno budu u kontaktu, a da nijednom nisu razmenile nikakav zahtev za pomoć; jedna osoba s vremena na vreme objavi da je spremna da pomogne bilo kome u čemu god da treba, na bilo kom mestu u bilo koje vreme, i da u te svrhe raspolaže kombijem sa devet sedišta.

Po meni, najvažnije je pitanje bilo: ko su ti ljudi? Šavijer je ustao iz kreveta, učinilo mi se da mu se telo, tako mršavo i visoko, zaljuljalo, kao da u sobi duva vetar, upalio je još jednu cigaretu i pokazao prema zatvorenom prozoru. Upitao me je:

Jesu li tamo napolju ljudi isti kao što su bili?

Ljudi su uvek ljudi, odgovorio sam.

Još ima ljudi kojima je potrebna pomoć?

Svima je potrebna pomoć.

Zašto je ne traže?

Ne znam. Možda ne znaju za sajt.

Prešao je dva kratka koraka i seo pored mene na krevet. Njegovo se lice pojavilo pod zrakom blede svetlosti lampe, u očima su mu treperile suze koje su se spremale da svakog trenu poteku. Međutim, kad je progovorio, glas mu je bio siguran, kao da se čitava oluja odvija samo u njemu.

Plašim se šta bi moglo da se desi ako neko zatraži pomoć.

Ali nije izgledao kao da se plaši. Rekao sam mu:

Barem će uvek imati na raspolaganju kombi sa devet sedišta.

Mahnuo je rukom u kojoj je držao cigaretu i dim se raširio na sve strane u mraku. Nije se nasmejao.

Moramo da pišemo i tražimo pomoć, rekao je.

Pazi: mogao sam u tom trenutku da ustanem i izađem napolje. Ali ipak sam ostao – jer bi ti ostao, da si bio na mom mestu – i saslušao sam Šavijerovu ideju.

Hteo je da otvori nalog na sajtu, pod lažnim identitetom, i onda da piše i traži pomoć, nešto jednostavno, da mu neko izoluje prozor, odvede psa kod veterinara, samo da se uveri da će neko da odgovori.

A ako se stvarno pojavi neko ko će ti ponuditi pomoć?, pitao sam.

Razgovaraćeš sa njim i prihvaććeš je.

Ja?

Zar tebi ne treba nikakva pomoć?

Ne.

Malopre si mi rekao da svima treba pomoć.

Meni niko neće poverovati da mi je potrebna pomoć.

Zašto da ne, ako im kažeš istinu?

Zašto ti ne tražiš pomoć?

Ja ne mogu da izađem iz kuće.

Možeš da tražiš da dođu ovamo da ti pomognu kod kuće. Reci im da ne možeš da izlaziš napolje, da ti donesu namirnice iz supermarketa.

Mama mi donosi namirnice.

Traži nešto drugo, bilo šta. Pečeno pile. Novine. Periku.

Dugo je ćutao, pomerajući usne kao da u glavi rešava neku tešku jednačinu. Onda je rekao:

A ako neko dođe da mi pomogne, da li bi mogao da budeš ovde?

Jebi se, Šavijere, to je besmisleno.

Nije.

Zaboravi na sajt.

Zaboraviću. Učinimo to, samo da vidimo hoće li neko odgovoriti. A onda ću da zaboravim na sajt.

Razmišljao sam o tome nekoliko trenutaka. Ideja je bila glupa i nisam hteo to da radim. Ti i ja smo proveli trećinu života ispunjavajući toj budali najbesmislenije hirrove, samo zato što smo se plašili šta bi moglo da se dogodi ako ga odbijemo. Ali istina je da je Šavijer dovoljno velik da s vremena na vreme čuje i „ne“.

U redu, rekao sam mu. Biću tu kad dođu da ti pomognu. I zakleo sam se da ću zapamtiti taj trenutak i značaj tog obećanja.

Šavijer je uzdahnuo, kao da sam mu upravo spasao život.

Ustao sam, glave teške kao da je od olova. Uvek tako bude kad dođem da ga obiđem: uđem vođen nekim naivnim porivom, mislim da će mi prijeti da ga vidim, da ćemo satima razgovarati kao kad smo bili klinici, a onda, nekoliko minuta kasnije, osetim tugu koja lebdi u vazduhu njegove sobe, pomešana sa dimom i senkama, i ne mogu da razmišljam ni o čemu drugom osim o tome kako da brže-bolje pobegnem odatle. Šavijer je naučio da predoseti ove porive, kao da je tamo unutra stekao moć da vidi ono što se spolja ne vidi. Kaže:

Možeš da upališ svetlo.

Nisam odgovorio. Prišao sam pisaćem stolu. Papiri su bili poređani u pet-šest hrpa: jednačine pisane rukom, grafici, razni brojevi, kao i obično. Bio je tu i jedan list sa tabelom preko cele stranice. To nije bilo ništa neobično u njegovoj sobi, i zidovi su bili prekriveni tabelama zalepljenim selotej-pom. Ali, pazi, naslov ove tabele bio je: PROSEK SREĆE.

Šta je ovo?

Odgovorio mi je samo:

Statistika.

Uzeo sam list i okrenuo ga. Tabela se nastavljala na drugoj strani. Bio je to spisak zemalja, njih 149, poređanih prema Prosečnoj vrednosti sreće. Prva na spisku bila je Kostarika, poslednji Togo. Redovi 127, 128, 129 i 130 na tabeli – Bugarska, Burkina Faso, Kongo i Obala Slonovače, tim redom – bili su podvučeni zelenim markerom.

Šta je Prosečna vrednost sreće?, upitao sam ga.

Šavijer se bacio na leđa i ostao da leži na jorganu, ruka koja je držala cigaretu visila mu je s kreveta. Sklopio je oči.

I nije neka zanimljiva statistika, kad joj nedostaje objektivnost, odgovorio je. Ali bolju nemamo. Ona se, u stvari, zasniva na upitniku sa jednim jedinim pitanjem: na skali od 0 do 10, koliko ste zadovoljni životom u celini? Povukao je dim cigarete, a zatim ga polako pustio kroz nos. Onda je dodao: Verujem da većina ljudi na pitanje odgovara površno, jer većina ljudi ne zna ništa o sreći.

Možeš li da zamisliš, Almodovare? Jebeni Šavijer, najnesrećniji tip u gradu, čovek crne duše, koji se pretvara da je guru sreće? Znaš i sam: u tom trenutku mogao sam da ga slomim sa dve-tri rečenice. Ali umesto toga, pitao sam ga:

Šta se to dešava u Bugarskoj, Burkini Faso, Kongu i Obali Slonovače?

U tim zemljama Prosečna vrednost sreće ista je kao i moj odgovor u tom upitniku.

Ti si odgovorio na upitnik?

Naravno da jesam.

I dalje je ležao u krevetu, nepokretan, cigareta mu je stajala vertikalno zaglavljena između usana. Otvorio je oči. Zatim ih je opet zatvorio. Postavio sam mu jedino pitanje koje mi je palo na pamet:

Zašto?

Zato što volim da stvari u životu i svetu predstavljam brojevima. Znaš kakav sam.

Ne plašiš se šta bi taj broj mogao da znači?

Više se plašim da ne znam koliki je.

...

...

I, šta sad?

Kako to misliš, šta sad?

Evo kako: tvoj stepen zadovoljstva životom iznosi 4,4 od 10. Šta to znači?

Da budemo precizni, moj odgovor je: 4,43672. A to između ostalog znači da bi trebalo da se preselim u Bugarsku, ili u Burkinu Faso, ili u Kongo, ili Obalu Slonovače.

Zašto?

Šavijer se okrenuo na krevetu, protegnuo se i ugasio cigaretu u tacni punoj opušaka koja mu je stajala kraj uzglavlja.

Imam teoriju, rekao je.

Da čujem.

I pazi, bio sam iskren. Dugo mi se to nije dogodilo, ali u tom trenutku odjednom me je stvarno zanimalo šta Šavijer ima da mi kaže.

Čovek se preseli u zemlju čija je Prosečna vrednost ljudske sreće ista kao i njegova, počeo je. Okružen drugim ljudima koji su, barem u proseku, srećni u istoj meri koliko i on, čovek će se osećati kao da se bolje uklapa u tu novu zajednicu, kao da je više ispunjen onim što jeste. Drugim rečima: biće srećniji. Odnosno, njegova će se vrednost sreće povećati, postaće veća od prosečne vrednosti te zemlje i ista kao u nekoj drugoj zemlji koja se nalazi više na tabeli. Onda čovek treba da se preseli u tu drugu zemlju, između ostalog i zato što se više ne oseća kao da se baš toliko dobro uklapa među stanovništvom zemlje u kojoj se nalazi. U novoj zemlji, ponovo će se osetiti savršeno uklopljeno, što će ponovo podići vrednost njegove sreće, i naterati ga da se ponovo preseli u sledeću zemlju, više na tabeli. I tako dalje. Na kraju će živeti u zemlji koja se nalazi na vrhu tabele, i biće onoliko srećan koliko je to moguće biti na ovoj planeti.

Zavladala je tišina.

Ti veruješ u to?, konačno sam ga upitao.

To je samo teorija. Čak i ja znam da stvari nisu baš toliko jednostavne.

Znači, nećeš da se preseliš u Burkinu Faso?

Najverovatnije neću.

Zar ne želiš da se popneš na tabeli?

Naravno da želim. Zar to nije ono što bismo svi želeli? Samo što bih prvo morao da izađem iz ove sobe. A to bi istog trenutka dovelo do pada vrednosti moje sreće. Napravio je pauzu i pogledao me. Zatim je dodao: 4,4 je već dovoljno nizak broj. Ako ta vrednost još opadne, to bi moglo da bude opasno.

Rekao je to veoma sarkastičnim glasom. Međutim, zvučalo je kao univerzalna matematička konstatacija. Rekao sam mu:

Želim da odgovorim na upitnik.

Samo napred, izazivao me je Šavijer. Upalio je još jednu cigaretu.

Kako ono beše glasi pitanje?

Na skali od 0 do 10, koliko si zadovoljan životom u celini? Zatim je dodao: Nemoj da žuriš sa odgovorom, Danijele.

Pokušao sam da razmislim o svemu: o Marti i klicima, o tome kako sam nezaposlen, kako ostajem bez novca, o mom Planu, mom odrazu u ogledalu tog jutra. Konačno sam rekao: 8.

Šavijer me je iznenađeno pogledao. Pitao me je:

Šta je to?

Moj odgovor. 8,0.

Rekao sam ti da ne žuriš.

Nisam žurio.

Ćutao si tri minuta a onda si rekao broj koji navodno predstavlja tvoj stepen zadovoljstva životom.

To je moj broj.

I za tri minuta razmislio si o čitavom svom postojanju, sve si proračunao, promislio si o svim mogućim promenljivama?

Jesam. Mislim da jesam. Koliko je tebi trebalo?

Jebi se, Danijele, razmišljam o ovome već dve nedelje i još uvek imam osećaj da se nisam svega setio.

Dve nedelje, Šavijere? Ovo nije matematički problem.

U stvari, možda čak i jeste. Ali je pre svega tvoj život. Ne možeš ga rešiti za tri minuta. Ponavljam: većina ljudi ne zna ništa o sreći.

Tvoj je odgovor 4,4 a ja sam taj koji ne zna ništa o sreći.

Pogrešno si me razumeo. Nisam rekao da nisi srećan. Jesi. Samo nisi toga svestan.

A ti jesi?

Svestan sam svoje sreće. To je jednačina kao i svaka druga koju treba dopuniti promenljivama i konstantama i ponderima a onda sve povezati pravim znacima.

Promenljivama? Na kakve promenljive misliš?

Na prijatelje. Ljubav. Vreme. Snove. Žeđ. Bol u stomaku. Nadu. Zavist. Ukus hrane. I tako ta sranja.

Nasmejao sam se.

To ne možeš da predstaviš brojem, rekao sam mu.

Ako možeš brojem da predstaviš sreću, onda isto tako možeš da predstaviš i to koliko bi voleo da imaš osam godina ili strah od toga da nekoga poljubiš. Naravno da se neke od tih promenljivih mogu izračunati samo ako se prvo reše neke druge jednačine. U stvari, to je čitav sistem. Komplikovano je. Ali život je komplikovan, Danijele.

Ozbiljno, Almodovare, kako može tako da lupeta.

I time se baviš po ceo dan zatvoren ovde u sobi? Sediš u mraku i pripisuješ vrednosti stvarima u životu?

Nije mi odgovorio. Neko vreme samo me je gledao. Zatim me je, iznenađen, pitao:

Ljut si. Zbog čega si ljut?

Nisam mu odgovorio. Bacio sam pogled na papir koji sam držao u ruci. Razgledao sam ga kao da nešto tražim. A onda sam to i pronašao: Švajcarska, četvrta zemlja na tabeli. Prosečni indeks sreće u Švajcarskoj bio je 8, kao i moj odgovor. Ne želim da živim u Švajcarskoj, pomislio sam. Zatim sam opet pogledao Šavijera i pitao ga: šta imaš da računaš? Sediš zatvoren ovde već dvanaest godina, šta ti je još ostalo da izračunaš?

Čim sam to izgovorio, shvatio sam neodrživost svog argumenta. Imao je toliko mnogo da računa.

Šavijer je opet seo na krevet tako da mu vise stopala i dugo gledao u pod tražeći reči kojima bi opravdao svoje postojanje.

Znam, konačno je rekao. Nije mnogo. Ali je ipak život. Sve dok mi srce kuca, to je život. To je moj život. I važno mi je da znam tačno koliko vredi. Barem ne živim u oblacima.

A ja živim u oblacima?

Šavijerova usna blago je zadrhtala, a onda mi je odgovorio:

Da.

Ma, jebi se, kretenu. Nisam ti ja Almodovar, ne moram da trpim tvoja sranja.

Ako hoćeš, pomoći ću ti da rešiš svoju jednačinu.

Kakvu jednačinu, Šavijere? Ne postoji formula za sreću.

Klimnuo je glavom ali više ništa nije rekao, tišina je bila teška, ne mogu da ti objasnim.

Moram da idem, rekao sam mu.

I otišao sam.

Više se nisam vraćao. Navikli smo se da razgovaramo sa njim kao da je od stakla, kao da bi reči oštrijih ivica mogle da ga poseku, ili čak da ga slome. Zamislio sam ga kako leži na krevetu u krhotinama. Zamislio sam kako ga majka pronalazi razbijenog na krevetu, kako pokušava da sakupi komadiće, da ponovo sklopi svog sina, znajući da je samo pitanje vremena kad će se ponovo razbiti. Ali nisam otišao tamo. Nisam ga zvao telefonom. Prestao je da mi šalje poruke preko mobilnog. Gotovo mesec dana kasnije, dobio sam njegov imejl, izveštaj o sajtu. Napravio je korisnički profil pod lažnim imenom i ostavio molbu da mu neko pomogne da zameni osigurač. Niko se nije javio. Prolazile su nedelje. Šaljivdžije koje su posećivale sajt nisu našle razlog da bilo šta napišu. Osoba koja je nudila svoj kombi sa devet sedišta nije dala nikakav znak života. Možda više nije bila spremna da pomogne, a možda nije umela da promeni osigurač.

Na kraju imejla, Šavijer je napisao: Odustajem. Pretpostavio sam da misli na sajt, ali istina je da je mogao da govori o svemu. Uprkos tome nisam otišao da ga vidim.

Iskreno, bilo mi je preko glave Šavijerovih sranja. Ali to nije razlog što nisam otišao da ga vidim. Nešto sam shvatio: bio sam suviše zaokupljen pokušajem da ponovo izgradim svoj život. Iako je sve i dalje propadalo. Novac koji sam zarađivao prodajući usisivače nije bio dovoljan da pokrije sve troškove, iako sam pušio duplo manje nego ranije, iako sam odjavio kablovsku, telefon i zdravstveno osiguranje, iako sam prestao da jedem van kuće, da kupujem odeću, idem u bioskop, izlazim uveče na pivo, iako sam kupovinu u samoposluzi sveo na spisak najosnovnijih stavki. Pokušao sam da sklopim sa bankom novi ugovor o hipoteci na stan, ali se ispostavilo da to nije praktično. Svi su radili to isto, i bogati i siromašni.

Ali problem nije bio samo u novcu. Nedostajala mi je Marta, njena težina noću na drugom kraju dušeka, njen pogled dok me sluša kad stavimo decu na spavanje, sigurnost njenih reči. Kad bismo se čuli ili videli, trudio sam se da joj pokažem da je sve u redu, da daljina ne utiče na nas, da su naši problemi sa novcem i situacija u kojoj se nalazim prolazni, kao neka vrsta godišnjeg odmora. I ona je radila to isto. I tokom tih prvih meseci stvarno se činilo kao da je sve u redu. Ali možda nije bilo. A deca. Toliko su mi nedostajala da sam imao osećaj kao da imam santu leda u grudima, kao da najednom ne mogu da dišem.

Svakog meseca seo bih u auto i otišao u Vijanu da ih vidim. Tast i tašta imaju dva mala stana u vlasništvu u istoj zgradi u centru grada, oni su živeli u prizemlju, a u stanu na drugom spratu, koji već više od godinu dana nisu mogli da izdaju, živela je Marta sa klincima. Šetali smo se po plaži dok nam je vetar duvao u lice, ručali u restoranima sa pogledom, oni bi noću legli u krevet između mene i Marte, četvoroglava životinja ispod pokrivača. Posle bih se vratio u Lisabon i čuli bismo se svakog dana preko interneta, nekad i sa slikom i svim tim, gotovo kao da smo stvarno zajedno. Ali to nije bilo dovoljno, uporno sam želeo da osetim njihov miris. Između nas, to je bilo zastrašujuće očigledno, stvarao se sve dublji jaz. Nisu mi ništa rekli, razumeli su situaciju, nikad nisam osećao da me krive što smo se razišli. Ali, istina je da se nešto promenilo. Pre svega sa Flor: nije gledala u kameru dok razgovaramo i pisala je onim skraćenicama, sa mnogo stranih slova, engleskih reči, smajlija usred rečenice čije značenje mi nije sasvim jasno. Pokušao sam da se setim kako je to imati trinaest godina. Jesam li bio kao ona? Ne znam, sećanja su mi suviše suprotstavljena da bih mogao da

im verujem. S Mateusom je bilo lakše: slabo smo razgovarali, ali igrali smo igrice preko interneta, razmenjivali smo video-snimke, bila je to neka vrsta komunikacije. I mada su bili kratki, naši su razgovori bili iskreniji nego što se u tom trenutku činilo mogućim, reči mog devetogodišnjeg sina, tako stvarne i značajne, ponekad isuviše tačne.

Jednog dana prekinuo sam igru sa Mateusom (bacali smo pite Madoni u lice) i napisao: Na skali od 0 do 10, koliko si zadovoljan životom u celini? Dugo je ćutao, mislio sam da kuca neki dugačak odgovor. Konačno je napisao: Teško pitanje, odgovoriću ti sutra. Međutim, dobio sam njegov odgovor tek četiri dana kasnije: 6,8 ☺. Što bi značilo da sam ja – nezaposlen, rastavljen od porodice, kome je jedan prijatelj u zatvoru a drugi na granici da oduzme sebi život – bio srećniji od svog sina. A on je ipak bio zadovoljan svojim brojem – Mateus nije koristio smajlije neobuzdano kao njegova sestra. Ta je zamisao uzdrimala mojih 8,0. Shvatio sam da u izračunavanju te vrednosti nisam uzeo u obzir sreću svoje dece. Na trenutak sam pokušao da se setim drugih stvari koje sam možda izostavio iz jednačine – da upotrebim Šavijerov termin. Pomislio sam: nesanica; ako bih računao nesanicu, moj bi broj pao bar za dve ili tri decimale. Pokušao sam da pronađem nešto što bi mi ponovo podiglo indeks sreće. Pomislio sam: moje kardiovaskularno stanje – na poslednjem pregledu rekli su mi da imam srce kao da sam šest godina mlađi nego što jesam. Činilo mi se da je to dovoljno.

Da nastavim. Sve ti ovo pominjem samo kako bih ti stavio do znanja da sam se tog jutra kada je Šavijer izašao iz kuće uplašio onoga što bi reči koje sam tog dana izgovorio mogle da izazovu. Almodovare, ako hoće da se ubije, neću ga sprečavati. Ali ne želim ni da budem odgovoran za to. Zato sam se vratio.

Danijele, povlačim to što sam rekao. Nisi ti sebičan do bola. Ti si jedno sebično govno.

Vratimo se na dan kad je Šavijer izašao iz kuće. Vratio sam se u naš kraj malo posle pola deset. Zaustavio sam auto. Pozvao sam ga na mobilni. Javila se njegova majka. Bila je kod njega kući, neko joj je javio da joj je sin izašao napolje i odmah je dotrčala. On se još nije pojavio. Niko nije znao gde je, otišao je bez mobilnog telefona. Plakala je. Nisam je pitao zašto plače. Samo sam joj rekao:

Ne brinite. Naći ću ga.

Zamislilo sam kako je to biti Šavijer, nositi teret misli koje njega tište, osećati kako ti se srce uzlupa na najmanju promenu u stvarnosti koja te okružuje. Zamislilo sam kako je to živeti dvanaest godina zatvoren u kući, iz straha, ili odbojnosti, ili jednostavno zbog nedostatka interesovanja – ne možemo da znamo, zar ne? Zamislilo sam kako je to izaći na ulicu posle sveg tog vremena provedenog u izolaciji, zaprepašćenje, svu silinu sveta u svojim očima i grudima.

Kuda bih pošao?

Samo što to nije bilo pravo pitanje. Pravo pitanje je glasilo: kuda bih pošao da želim da se ubijem?

Nisam morao dugo da tražim odgovor. Javio mi se u glavi gotovo istog trena kad i pitanje. Na železničku prugu.

Sećaš se, Almodovare? Svih onih samoubistava kad smo bili klinци? Ja se sećam. Ne smetaju mi da mirno spavam. Ali ih pamtim. A ako ih se ja sećam, seća ih se i Šavijer.

Opet sam upalio auto, i vozio sam brzo.

Kako nam to nikad nije palo na pamet? Pruga. A čitava nam je ta lekcija bila urezana u podsvest. Praktični slučajevi. Čitava teorija rasuta po novinama koje smo kupovali. Znali

smo najbolja, najefikasnija mesta. Sećaš se? Bila je to samo igra, da nam prođe vreme. Bili smo klinци, a ti su ljudi bili veoma daleko od nas, kao na filmu. Misliš da je još u to vreme Šavijer čitao vesti i razmišljao o tome da učini to isto? Znam da je tek kasnije postao takav, nemirnog duha, u to doba još je bio srećan. Ali ipak.

Pošao sam od stanice. Bilo je mnogo ljudi koji su zurili u svoja stopala, kao da su se plašili da će izgubiti tlo pod nogama. Izašao sam iz automobila i provirio kroz ogradu prema šinama. Nisam video nikakvo telo. Posle sam shvatio da bi, da se čovek bacio na šine u trenutku dok njima prolazi voz svi to mogli da vide, da bi neko vrisnuo, neko bi pozvao policiju.

Opet sam ušao u auto. Vozio sam duž šina, tražeći kola hitne pomoći, ili skupinu ljudi. Možda niko ništa nije video. Možda čak ni mašinovođa nije osetio ništa više od laganog truckanja u trenutku kada je lokomotiva udarila Šavijerovo telo.

Pokušao sam da izračunam za koliko je decimala opala vrednost Šavijerove sreće posle našeg razgovora. Dve decimale? Pet? Čitav poen? Možda ja i nisam bio baš toliko važan. Možda to nije imalo nikakve veze sa mnom. Možda je samo kucnuo čas da izađe iz kuće i baci se pod voz. Ta me je pomisao malo zbolela. Uprkos svemu, želim da budem važan Šavijeru.

Ti si...

Znam. Ja sam jedno sebično govno. Jebi se, Almodovare.

Vozio sam pored pruge dvanaest kilometara. Nisam ništa video. Opet sam zaustavio auto. Potražio sam na mobilnom poruke o Šavijeru. Osim Tuge, Kabral i Rosas javili su da su ga videli blizu Centra. I tako sam se vratio. U to doba dana, ulice oko Centra bile su puste. Ako Šavijer prođe, lako ću ga

primetiti. Vozio sam ukруг, nekoliko puta prošao sam istim ulicama, prvo u jednom, posle u drugom smeru. U nekom trenutku, gomila mangupa od petnaestak godina, njih osam ili deset, protrčala je kao da od nekoga beži. Zaustavio sam auto i izašao. Pogledao sam da vidim šta se dešava. Nisam video ništa, na ulici se više ništa nije pomeralo, sve je izgledalo kao kulisa. A mangupi su nestali niz ulicu koja vodi do parkinga u Centru. Opet sam seo u auto. Vozio sam još sto metara i parkirao se.

Ponovo sam pozvao Šavijerov broj. Javila se njegova majka. Više nije plakala. Ali on se još nije pojavio. Prekinuo sam vezu i ušao u Centar. Išao sam hodnicima. Popeo sam se pokretnim stepenicama. Zavirio u radnje kroz izloge. Svet je tu izgledao tako normalno, sve je bilo na svom mestu, tako uredno složeno, bez senki i budnog lika prodavca za pultom. Možda je Šavijer izašao iz kuće upravo da bi ovo našao. Možda nije bilo razloga za uzbunu. Potražio sam mapu Centra da se lakše orijentišem. Pregledao sam sve osim toaleta. Pazi, Almodovare, nisam otišao. Ponovo sam obišao hodnike, prešao sam svaki sprat i ušao u svaki toalet, čak i ženski. Šavijera nije bilo.

Kad sam izašao iz Centra, padala je kiša. Duvao je nekakav vetar bez određenog pravca, noseći kišu ukруг u vazduhu, tako da nikad ne padne na zemlju. Potrčao sam do automobila. Upalio sam motor, ali nisam odmah krenuo. Razmišljao sam neko vreme: kuda bi sve Šavijer mogao da ode posle dvanaest godina provedenih u kući. Činilo mi se da baš svako mesto na svetu dolazi u obzir. Pomislio sam na one četiri zemlje: Burkinu Faso, Bugarsku, Obalu Slonovače i Kongo. Možda je to bilo rešenje. Možda ga više nikad nećemo videti. Samo ćemo čuti da je među sebi ravnima po sreći. Moraćemo da nađemo neki način da budemo srećni zbog njega.